

Nekaj o dandanašnji odgoji.

Po „Napredak-u“ spisal J. Lopan.

Resnično je, da je človek na tem in unem svetu tem srečnejši, kolikor bolj so se razvile in izveršile njegove sposobnosti, s katerim ga je Bog po naravi obdaroval; t. j. koliko višo stopnjo izobraženosti je dosegel. Ta resnica je stara, kakor ljudski razum sam. Naši prednamci so že spoznali, da svoji mili deci večje sreče pripraviti in boljše dote zapustiti ne morejo, kakor, če marljivo pospešujejo razvitek naravnih sposobnosti svojih otrok.

Podlaga temu razvitku vseh dobrih sposobnosti in spretnosti pri človeku po zakonu narave pa je edino le odgoja. — Odgoja je tisto imenitno sredstvo, po katerem se posamesni človek povzdiguje do popolnosti vsega človeštva; le po dobri odgoji postane otrok človek, — brez nje bi moral vsaki tam začeti, kjer je človeški rod počel, ter bi se javoljne še do sedaj ne zdramili iz spanja terde nevednosti in sirovosti. Izreja stori, da potomci tam začnejo, kjer so spredniki nehali, da oče napreduje nego ded, sin dalje od očeta in vnuk dalje od očeta, deda in predteda. Vsak dobro izrejeni človek pomaga tedaj polagoma národu na višo stopnjo k popolnosti.

Veliko se je že pisalo o imenitnosti in koristi prave odgoje in omike, pa vse še le malo tekne. Izreja še ne lije tistega neprecenljivega blagoslova na vse človeštvo, ki osrečuje posamesnega človeka, ter pelje človeški rod do pravega namena. Zakaj neki ne? Hočem našteti te le tri vzroke:

1. Mnogi odgojitelji ne umejo prav, kaj je bitstvo in namen prave izreje;
2. večkrat odgojniki odgojajo mladino enostransko, in
3. dostikrat greše zoper naravne postave.

Pri vsakem delu in poslu ima človek kak namen in konec pred očmi, ako se ne želi zastonj truditi. Tako je tudi pri odgoji. Vterjati in vterditi značaj, t. j. da so otroci zvesti svoje samostalnosti, da še tudi takrat, kedar človeka tare nemila osoda, kedar nezgodni oblaki prepregajo njegov obzor, zvesti ostanejo pravi in dobri reči — to ima biti glavni namen kersanske odgoje. Ali, žalibože! da imajo gojitelji, ali bolje, negojitelji vse drugačne namene pred očmi. Izrejajo rokodelce,

kmete i. t. d., ter skerbé le za bistro glavo, prosto voljo pa prepuščajo naj več osodi, za nravnost se še ne menijo. Neki mislijo, da že spolnijo svojo nalogo, če le gledajo, da otroci nič hudega ne počnejo in se sploh po vnanjem lepo vedejo; kaj rado se pozabi na to, da bi se ločila postavnost od nravnosti, ter se otrokom vbijajo v glavo le posamesni reki, pa se ne pomisli, da je terdna volja naj bolj imenitna lastnost pri človeku.

Ves človek naj se izobražuje; to načelo bi mogli odgojniki imeti zmirom pred očmi. Vse dremajoče sile človekove naj se zdramijo: duh in telo, glava in srce, um in spomin naj se enakomerno vodi do pravega namena. Kako pa se godí v sedajnem času? Na telesno izrejo se posebno na kmetih le malo gleda, v duševni omiki pa se le sposobnosti, ktere naj manj truda prizadenejo, povzdignejo na neko stopnjo, večkrat še na škodo drugim spretnostim. Lahko se razumé, kaj bode iz take enostransko izrejene mladine; obeta sicer mnogo, pa namesto, da bi se ponosno, enaka veličastni cedri, dvigala nad nebne oblake, pa se vije, kakor vela bilka po zemlji.

Naj večí pregrešek pri odgoji pa je, če se odgojuje nenaravno, posebno kar zadeva izobraževanje duha. — Vse na svetu se razvija po naravnih postavah; postopno je napredovanje v naravi, in polagoma se bližajo vse reči v naravi svoji namenjeni zrelosti. Le po takem načinu se nam odpirajo vsi čudeži, pri kterih občudujemo božjo vsemogócnost, na kterih se razveseljuje človekov duh. Razvitku duševnih moči tudi narava pravo pot odkazuje. Naj pred se razvijajo vnanji počutki, za temi se budi čutivnost, na to um, miselnost in razum. Ravno nasproti pa dela v sedajnem času tako imenovana odgoja po šegi. Večkrat se hoče razum poprej buditi, kakor spomin, in razsodnost poprej, kakor vnanji počutki. Uči sè s posnetimi razumki in mislimi, kar pa slabemu otročjemu duhu celó nič ne koristi. Namesto, da bi budili detetu vnanje počutke, da bi potem polagoma jelo ogledovati svet tako rekoč s svojimi lastnimi dušnimi očmi, ter se prepričalo božje vsemogócnosti in modrosti, zraven pa se soznanjalo tudi s človekovimi razmerami, z naravo, z Bogom in s človeštvom — namesto vsega tega pa puščamo dete, da si nabira znanja iz knjig. Otroci se peljejo v neznani svet mrtvih čerk in slov, ter se učé

brez zavednosti, brez resnice, ne za življenje, večkrat le za očitno skušnjo: le zato, da se kaj uče.

Zelo neumno in protinaravno je, če tirjamo, da se dete samo uči na pamet. Tako se ne kvari le zdravje, nego se tudi namen poduka ne doseže, ter se ovira prosti napredek v vednostih in znanostih. Namesto, da po vnanjih počutkih predmet naravnost in neposredno do duše dospè, t. j. brez vsakterega posebnega delovanja, mora duh pri učenju iz glave zlagati naj poprej čerke v zloge, in te v besede, besede v stavke. Pri vsem takem učenju si otrok ne predstavlja drugega, nego same mertve besede. Vsako učenje je brezvspesno, ako ni dete razumno delalo in predmete samo spisane tudi ogledovalo z duševnim očesom. Namesto, da bi si pridobil otrok jasnega znanja o raznih predmetih, uči se samo golih besedi in dolgo, dolgo mora posamesne stavke ponavljati, da si jih zapomni; torej mu pa tudi malo časa ostaja, da bi tehtno premišljeval, kar se je učil. Dete, sedé s sklučenim telesom pri knjigi, je prisiljeno zadušiti v sebi ves nagon za živahno gibanje. — Da bi le večkrat premišljevali žalostne nasledke takega protinaravnega podučevanja za duh in telo nežne mladine!

Vse to, kar sem doslej povedal, ni še edini ovir naravne odgoje. Med tem, da narava po svojih zakonih pri razvijanju otroških sposobnosti počasi napreduje, se včasih ne misli drugega, kakor da bi se le naglo in berzno duh izobraževal. Tudi pri podučevanju se je treba na naravo ozirati, kajti ona zahteva, da se vstanovi red, tako da se stopa od ednostavnih na sestavljena, od telesnih na deševna učila. Vsa odgoja naj bi bila neka celost; vsako pripravljanje, vse, kar se stori, naj bi se preračunilo za dosego naj višega namena. Vsak učenec bi moral pri vsakem nauku tako dolgo ostati, dokler si ga popolno duševno ne prilasti. Tu se ne sme nič siloma, nič brez razlaganja, nič prenaklo in lahkotno učiti. Učenca lahko učim, svarim, opominjam k temu, kaj naj stori; pa siliti ali prisiliti ga nikakor ne morem, da tudi želi in hoče, kar je prav. Dostikrat pa se zahteva, da bi bili otroci le kmali učenjaki, in ne more se nikoli zadosti nagliti z učenjem in učeve predmete množiti. Keršanski nauk, čitanje, pisanje, števljenje, povesti, naravoslovje, narodopis, zemljepis, razne jezike, risanje in Bog vé, kaj še naj že zna nežno dete. Clovekov duh ni stroj, ki bi se vertil le po mehaničnih zakonih. Otrok je potem kos lesa

v roki umetnikovi; prostost in nravnost se zaduši, in otrok ne dela, kakor sam hoče, ampak ker je bil tako izurjen. Navadi se sicer vbogati in posnemati zglede drugih, toda vse le nekako brezumno; pa pri vseh svojih delih nič ne misli, nič ne poželi, in če se mu ne vелеva, tudi nič ne stori. *)

Pomenki o slovenskem pisanji.

XIII.

U. Zdaj imajo učenci praznike, jaz bi pa mógel se s teboj poménkovati o slovenskem pisanji; veš kaj, daj tudi meni vsaj za nekaj časa počitnice, in naj se razgovarjajo nekoliko taki, katerim je naša slovenščina pri sercu, o naj novejši nemški knjigi slovenskega pisanja.***)

T. Sej tudi mene že tovor teži, in očitajo nama, da sva se preveč pohrovatila, in mnogi so še vedno te misli, da le v nemščini se nam cedi prava olika; torej naj jo sodijo in preso-jajo, kakor vedó in znajo, trije rojaci, katerim smeva pustiti imena ravno prej omenjene.

U. Te so prestare; daj jim raji domače, novoslovenske!

T. I nu, stsl. kroma je nsl. krajec ali kosec ali oboje skupej krušic; stsl. degba je nsl. dražba ali zdražba; ostro-verh ali ostroverhar je pa sploh znano imé. Krušic, Dražba in Ostroverh naj se torej razgovarjajo o slovenskem pisanji po tej slovniški knjigi, dokler se nama zdí, da jih ustaviva, kakor ustavljajo posvétovanja v očitnih zborih.

Krušic. Ker so v slovenskem pismenstvu še premnoge razlike, sem spisal posebno knjigo, da določim, kar je še ne-določno, poterdim, kar še ni terdno, razjasnim, kar je še temno, mračno ali oblačno.

Dražba. Ali si pa tudi določil, poterdil in razjasnil, kar si hotel, ker sedaj so časi, o katerih se nam dostikrat kaže pregovor, da jajce več kot puta vé?

K. Prizadjal sem si, in skorej vse razlagam prav iz tal staroslovenskih, in porabil sem v ta namen, kar se je dalo,

*) Prosimo večkrat kaj enakih spisov.

Vred.

**) „Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen.“ Behandelt von Fr. Levstik. Laibach 1866.

Pis.